

Савчук Тетяна Іванівна,

старший викладач кафедри криміналістики та судової експертології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

СУТНІСТЬ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ

В умовах євроінтеграції українського суспільства та реформування його основних сфер на даний час найгостріше стоїть проблема протидії різним видам корупційних проявів. Зараз України потерпає як від адміністративних корупційних правопорушень так і від корупційних злочинів. Особливу загрозу для економіки країни, розвитку її економічних та правових інститутів становлять саме корупційні злочини, тому запобігання їм є одним із пріоритетних напрямків становлення правової держави.

В наукових колах запобігання злочинам розглядається поряд із такими поняттями як «протидія», «профілактика», «боротьба» тощо. Однак на нашу думку, слід підтримати тих вчених, які вважають, що запобігання злочинам співвідноситься із іншими вказаними поняття як загальне та окреме. Так, юридичний словник під запобіганням злочинів пропонує розуміти систему заходів економічного, соціально-культурного, виховного та правового характеру, що здійснюються державними органами та громадськими організаціями з метою боротьби зі злочинністю та усунення її причин. Складовою частиною цих заходів є законодавство та практична діяльність правоохоронних органів, безпосередньо суду, який застосовує специфічні заходи боротьби зі злочинністю – кримінальне покарання [1, с. 343].

І.В. Однолько вказує, що зазначені заходи не спрямовані безпосередньо проти злочинності, але вони опосередковано справляють суттєвий вплив на стан злочинності. Вчений пропонує розглядати поняття «запобігання злочинам» у широкому та вузькому значенні. Так під запобіганням злочинності в широкому розумінні мається на увазі історично сформована система подолання об'єктивних та суб'єктивних передумов злочинності, яка реалізується шляхом цілеспрямованої діяльності всіх інститутів суспільства щодо усунення, зменшення та нейтралізації факторів, які детермінують існування злочинності та вчинення злочинів. У більш вузькому, прикладному значенні запобігання злочинам являє собою діяльність, спрямовану на недопущення їх вчинення шляхом виявлення та

усунення причин та умов, які сприяють їх вчиненню, здійснення впливу на осіб, схильних до їх вчинення [2, с. 145].

Уявляється, що вказане розуміння запобігання злочинам є цілком виправданим, адже дійсно первинні заходи повинні проводитися на державному рівні. В першу чергу вони повинні охоплювати якісне законодавче регулювання всіх сфер діяльності, яке не лише передбачає певні права та обов'язки для певних громадян, але і відповідні шляхи та механізми їх реалізації. Тому на даному вищому рівні мова повинна вестися саме про запобігання злочинам.

Друга частина діяльності щодо запобігання злочинам пов'язана з діяльністю правоохоронних органів, яка носить профілактичний характер та спрямована на: виявлення та попередження злочинів, що готуються; припинення вже розпочатих злочинів; встановлення причин та умов, які сприяють вчиненню злочинів; вчинення заходів, спрямованих на усунення вказаних причин та умов; попередження вчинення аналогічних злочинів у майбутньому; встановлення осіб, які схильні до вчинення злочинів (проблемних неповнолітніх, осіб, які звільнилися із місць позбавлення волі тощо); проведення профілактичних заходів щодо посадових чи службових осіб з приводу запобігання вчинення корупційним злочинам.

Таку діяльність досить часто йменують криміналістичною профілактикою. В.М. Шевчук, провівши ґрунтовне узагальнююче дослідження, зробив висновок, що криміналістичну профілактику злочинів слід розглядати у двох аспектах [3, с. 176-177]. По-перше – як специфічну діяльність уповноважених законом суб'єктів, що здійснюється на підставі застосування засобів криміналістичної техніки, прийомів, криміналістичної тактики, методів розслідування певних злочинів і пов'язана із встановленням причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів; а також вжиттям спеціальних криміналістичних засобів для профілактики, запобігання і припинення злочинної діяльності конкретних осіб. У зв'язку із суб'єктним складом слід розрізняти такі види профілактичної діяльності: 1) слідчу профілактику – здійснюється слідчим під час розслідування злочинів; 2) оперативну профілактику – застосовується органом дізнання і оперативно-розшуковими органами в процесі виявлення і розкриття злочинів; 3) експертну профілактику – має місце при проведенні судових експертиз; 4) судову профілактику – провадиться при розгляді кримінальних справ у суді [4, с. 209]. По-друге – як один із наукових напрямків криміналістичної науки, окрема криміналістична теорія, основними напрямками якої можуть бути: 1) вивчення закономірностей утворення, виявлення і дослідження слідів-ознак

криміногенних обставин, характерних для тих чи інших видів злочинів; 2) дослідження і розробка техніко-криміналістичних і тактичних засобів, прийомів і методів виявлення, фіксації та вивчення обставин криміногенного характеру, захисту окремих об'єктів від злочинних посягань; 3) розробка і вдосконалення методів та прийомів виявлення і усунення причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів; 4) виділення у кожному випадку розслідування об'єктів криміналістично-профілактичного вивчення і відповідного впливу, 5) виявлення і дослідження особливостей типових слідчих ситуацій профілактичного характеру, які виникають під час розслідування, і розробка на їх підґрунті головних напрямків діяльності по попередженню злочинів; 6) визначення та прогнозування комплексу профілактичних заходів, найефективніших і дійових у кожній із виділених ситуацій; 7) розробка і дослідження заходів припинення та попередження при підготовці, вчиненні або приховуванні окремих видів злочинів [5, с. 35].

В рамках дослідження ми зосередимо увагу на практичній діяльності уповноважених органів щодо профілактики корупційних злочинів.

Враховуючи викладене, можна сказати, що криміналістична профілактика корупційних злочинів на рівні правоохоронних органів полягає, в першу чергу, у визначенні потенційно небезпечних категорій посадових та службових осіб, які можуть бути втягнуті в корупційну діяльність та проведення профілактичних бесід з ними; визначення причин та умов, які сприяють вчиненню корупційних злочинів і здійснення заходів, спрямованих на усунення вказаних причин та умов (шляхом надання пропозицій до усунення прогалин у законодавстві, визначення негативних аспектів організації діяльності державних органів, установ та організацій, визначення потенційно небезпечних операцій, які можуть бути використані в корупційних схемах, визначення потенційно вразливих для корупційних проявів сфер господарювання тощо) та ін.

Такою профілактичною роботою займаються як підрозділи превенції так і оперативні та слідчі підрозділи Національної поліції, Служби безпеки, Державного бюро розслідувань, антикорупційні органи тощо. Характер профілактичних заходів для кожного із суб'єктів може відрізнятися і залежить від правового статусу вказаних підрозділів.

Таким чином, запобігання корупційним злочинам повинно здійснюватися на двох рівнях: загальному та спеціальному. Суб'єктами запобігання корупційним злочинам на загальному рівні є

державні органи, установи та громадські організації, а на спеціальному рівні – правоохоронні органи. Безпосереднє запобігання корупційним злочинам на спеціальному рівні включає ряд профілактичних заходів, які здійснюються спеціалізованими суб'єктами в межах їх компетенції.

Список використаних джерел

1. Юридический энциклопедический словарь / А.Я. Сухарев; Ред. кол.: М. М. Богуславский и др.; 2-е изд., доп. М.: Советская энциклопедия, 1987. 528 с.
2. Однолько І.В. Теоретичні засади запобігання злочинності. Юридичний вісник. 2013. № 4 (29). С. 143–147.
3. Шевчук В. М. Криміналістична профілактика злочинів та її роль у побудові методики розслідування: дискусійні проблеми. Вісник Академії правових наук України. 2002. №2(29). С.173–180.
4. Кузьмічов В. С., Прокопенко Г. І. Криміналістика: навчальний посібник; за заг. ред. В. Г. Гончаренка та Е. М. Моїсеєва. К.: Юрінком Інтер, 2001. 368 с.
5. Криміналістика: підручник; за ред. В.Ю. Шепітька. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 684 с.